

Crisis heeft weinig invloed op knelpuntberoepen

De economische crisis van 2009 heeft duidelijk haar sporen nagelaten op de arbeidsmarkt. De werkloosheid nam echter minder sterk toe dan voorspeld. Het aantal werkzoekenden per openstaande vacature steeg van 3 naar 4, maar deze waarde ligt ver onder de piek van 7 werkzoekenden per vacature die in de vorige laagconjunctuur van 2003-2004 nog werd gehaald. Werkgevers speelden in op de crisis door gebruik te maken van arbeidsduurvermindering en overheidsmaatregelen als de tijdelijke werkloosheid voor arbeiders en bedienden. Medio 2010 kunnen we al spreken van een lichte heropleving van de arbeidsmarkt.

De crisis heeft nauwelijks een invloed op de structurele knelpuntberoepen. De structurele mismatch van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt verandert weinig onder invloed van conjuncturele turbulenties. Aan de krapte op de arbeidsmarkt is dus zowel kwantitatief als kwalitatief niet zoveel veranderd.

Tijdens de crisis is het vervullingspercentage van knelpuntvacatures sterker gedaald dan voor de andere beroepen. In 2010 zien we echter de vervulling van knelpunten positief evolueren. Knelpuntvacatures worden meer en sneller ingevuld dan net voor de crisis.

Als de economie verder aantrekt, zal het belang van de match tussen vraag en aanbod enkel maar toenemen. Vandaar de noodzaak om het knelpuntenbeleid verder te optimaliseren in diverse beleidsdomeinen om maximaal in te spelen op de groeiende spanning op de Vlaamse arbeidsmarkt. Sinds 2007 bevaart de VDAB al deze koers door haar beroepsopleidingen bijna uitsluitend op knelpunten te richten. Naar aanleiding van de crisis zijn extra middelen via het Werkgelegenheid en Investeringsplan van de Vlaamse Regering gebruikt om het opleidingsaanbod nog verder te versterken.

Krapte op de arbeidsmarkt stijgt opnieuw

Eind december 2009 telde Vlaanderen 23,8% meer werkzoekenden dan een jaar eerder. Daartegenover daalde het aantal openstaande vacatures in dezelfde periode met 37,8%. Na dit moeilijke jaar, kunnen we in oktober 2010 al spreken van een herstel van de arbeidsmarkt met een dalende werkloosheid op jaarbasis en een stijgend aantal beschikbare vacatures.

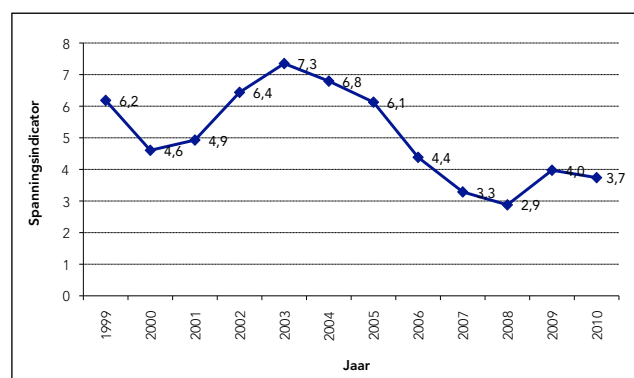
In september 2009 plafonneerde het aantal niet-werkende werkzoekenden bij 260.000. Historisch hoog is dit cijfer niet, vooral dankzij de tijdelijke werkloosheid voor arbeiders en bedienden en andere maatregelen die werkgevers gebruikt hebben om de arbeidsduur te verminderen. Ook de vergrijzing speelt een rol waarbij een toenemend aantal werknemers via (brug)pensionering uit de arbeidsmarkt

verdwijnen en niet vervangen worden. Daarnaast bleek dat de dynamiek van uitstroom uit de werkloosheid weinig verzwakte tijdens de crisis; er bleven mensen aangeworven worden; maar vooral de instroom in de werkloosheid steeg sterk.

Om een beeld te schetsen van de krapte op de arbeidsmarkt werd de spanningsindicator in het leven geroepen. Deze indicator geeft de verhouding weer van de inzetbare¹ NWWZ tegenover de beschikbare vacatures². Hoe lager het aantal NWWZ en hoe hoger het aantal vacatures, hoe lager de spanningsindicator en hoe groter de krapte op de arbeidsmarkt.

De volgende figuur geeft de evolutie weer tussen 1999 en de eerste jaarhelft van 2010³. Tijdens periodes van laagconjunctuur zijn duidelijke pieken zichtbaar met een lagere spanning op de arbeidsmarkt als gevolg van de gestegen arbeidsreserve en de gedaalde vraag naar arbeid. De crisis in 2009 heeft duidelijk niet zo een sterke impact gehad als de laagconjunctuur van 2003-2004. In 2010⁴ is de spanningsindicator opnieuw in dalende lijn.

Figuur 1: Evolutie van de spanningsindicator tussen 1999 en 2010

Eigenlijk geeft deze spanningsindicator louter kwantitatief weer hoe groot de krapte op de arbeidsmarkt is. Daarnaast is er echter ook een inhoudelijke mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt die zich vertaalt in (structurele) knelpuntberoepen waarbij de vacatures maar moeizaam ingevuld geraken. Werkzoekenden beschikken namelijk niet over de juiste competenties om alle openstaande vacatures in te vullen en de arbeidsvoorwaarden in sommige beroepen worden als minder aantrekkelijk beschouwd.

Structurele knelpunten blijven

Jaarlijks worden op basis van statistische criteria en input van consultants en sectoren de knelpuntberoepen geïdentificeerd. In 2009 werden maar liefst 194 knelpuntberoepen in 79 beroepenclusters bepaald, dit is 25% van het aantal beroepen waarvoor VDAB vacatures ontvangt.

¹ Inzetbaarheid wordt bepaald op basis van de concrete beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt, ofwel automatisch, ofwel door de consultant, en is altijd beperkt in tijd. Ruim 11.000 werkzoekenden waren 'niet inzetbaar' eind juni 2010. De drie belangrijkste redenen voor niet-inzetbaarheid zijn: bezig met opleiding, enkel tewerkstelling in een beschermde werkplaats mogelijk en als niet-toeleidbaar gediagnosticeerd.

² De beschikbare vacatures is de som van de openstaande vacatures op het eind van de vorige maand en het aantal ontvangende vacatures in de loop van de maand.

³ Het gaat om jaargemiddelden zodat seizoenseffecten worden uitgezuiverd.

⁴ Gemiddelde evolutie januari t.e.m. september 2010

Daartegenover nemen de knelpuntberoepen wel de helft van het totaal ontvangen vacatures voor hun rekening⁵. Dit aandeel is tijdens de crisis nog gestegen omdat het aantal vacatures voor knelpuntberoepen in 2009 minder sterk gedaald is dan voor de andere beroepen. De quartaire sector met o.a. de gezondheidszorg kende zelfs nog een stijging van de openstaande vacatures. Industriële sectoren als metaal, transport en logistiek deelden wel in de klappen maar zijn intussen terug aan het hernemen.

Tegenover 2008 is de knelpuntenlijst met slechts 10 beroepen⁶ en 5 clusters korter geworden. Ondanks de crisis blijven de structurele knelpunten dus bestaan: technische beroepen, verpleegkundigen, vrachtwagenchauffeurs, schoonmakers...

De barrières voor het invullen van de knelpuntberoepen zijn:

- ▶ Een gebrek aan kandidaten (kwantitatief probleem) en/of;
- ▶ Het ontbreken van de nodige competenties (kwalitatief probleem) en/of;
- ▶ Onaantrekkelijke arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden.

Deze laatste barrière blijkt belangrijk bij de vacatures die openstaan voor laaggeschoolden (vb. schoonmaak- en horecapersoneel) die ruim de helft van de werkzoekendenpopulatie uitmaken. Bij zes op tien van de knelpuntvacatures worden echter expliciet naar midden- en hogeschoolden gevraagd. Dit aandeel is in de praktijk wellicht nog hoger omdat bij sommige vacatures het vereiste scholingsniveau door de werkgever niet is ingevuld.

Vervulling van knelpuntberoepen in stijgende lijn

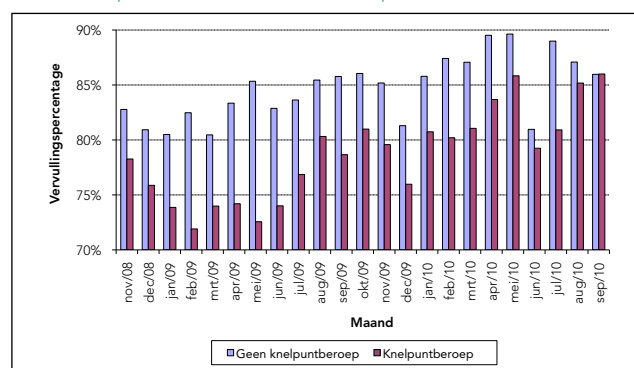
Het aandeel van de vacatures die ingevuld geraken, ligt logischerwijs lager bij knelpuntvacatures dan bij de andere vacatures. Eerder zagen we dat het aantal vacatures voor knelpuntvacatures tijdens de crisis minder sterk daalde dan voor de andere beroepen. Men zou dus denken dat de crisis een positieve invloed zou hebben op de vervulling van knelpuntvacatures omdat werkzoekenden minder keuze hebben in werkaanbod.

Uit de cijfers lijkt eerder het tegenovergestelde. De volgende grafiek toont dat bij het uitbreken van de crisis het vervullingspercentage van knelpuntvacatures sterker terugviel dan bij de andere beroepen. In het begin van de crisis besloten werkgevers omwille van een daling van hun activiteiten een deel van hun openstaande vacatures te annuleren. Dit verklaart de scherpe daling van het algemene vervullingspercentage. Een belangrijk deel van de knelpuntvacatures situeren zich in conjunctuurgevoelige sectoren zoals metaal en transport die sterk te lijden hebben gehad onder de impact van de crisis.

De vervulling hernam al in de tweede helft van 2009 en ging verder in stijgende lijn in 2010 behalve in de maanden juni en juli. De vraag naar arbeid stijgt opnieuw en werkgevers willen graag hun knelpuntvacatures ingevuld krijgen. Dankzij de ruimere arbeidsreserve en de lagere voorwaarden die werkzoekenden stellen aan een job raken vacatures ook weer vlotter ingevuld.

Het vervullingspercentage van knelpuntvacatures ligt nu gemiddeld 5% hoger dan bij het begin van de crisis in 2008. In september 2010 zien we zelfs dat het vervullingspercentage van knelpunt- en niet knelpuntvacatures op gelijke hoogte is gekomen.

Figuur 2: Evolutie van het vervullingspercentage van knelpuntberoepen en andere beroepen tussen november 2008 en september 2010

De vervullingstijd⁷, d.i. het aantal dagen dat het duurt om een vacature in te vullen, is tijdens de crisis afgenomen, weliswaar minder uitgesproken voor de knelpuntberoepen (van 50 in 2008 naar 44 dagen in 2009) dan voor de andere beroepen (van 41 naar 33 dagen).

Nood aan een volwaardig knelpuntenbeleid

Als de economie verder aantrekt, zal ook de vervulling van knelpuntvacatures opnieuw onder druk komen te staan. Een volwaardig knelpuntenbeleid dringt zich op.

Bij de VDAB en partners wordt sinds 2007 sterk ingespeeld op de **omscholing en toeleiding van werkzoekenden naar knelpuntberoepen**.

Hiermee speelt men in op de kwantitatieve en kwalitatieve barrières van knelpuntberoepen. Van alle cursisten die in 2009 een beroepsopleiding beëindigden bij VDAB werd 88,7% opgeleid voor een knelpuntberoep. Via het Werkgelegenheids- en Investeringsplan (WIP) van de Vlaamse Regering zijn extra middelen vrijgemaakt om de capaciteit van o.a. de knelpuntopleidingen te vergroten, met name 3.500 plaatsen over twee jaar.

De grootste hefboom naar een structurele vermindering van de knelpunten blijft echter preventie. De studiekeuzes in het onderwijs hebben een structureel effect op de match tussen vraag en aanbod⁸. Er bestaan nog steeds opleidingen die weinig aansluiting kennen met de arbeidsmarkt en daardoor weinig kansen bieden op werk. In andere veelgevraagde opleidingen zoals technische richtingen is het aantal afgestudeerden te klein om de vraag naar arbeid te vervullen⁹. Het aanpassen van het onderwijsaanbod aan de behoeftes van de arbeidsmarkt en het promoten van veel gevraagde opleidingen blijven belangrijke actiepunten.

Daarnaast blijft het ook belangrijk om oog te hebben voor de geldende arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden die bij laaggeschoolde knelpuntberoepen de grootste barrière vormen.

Een performant knelpuntenbeleid overschrijdt dus diverse beleidsdomeinen. Veel extra inspanningen zijn nodig om de knelpuntberoepen van vandaag te transformeren naar de kansenberoepen van morgen.

⁷ De vervullingstijd wordt berekend als mediaan over 12 maanden.

⁸ VDAB (2010), Ontcijfert nr. 21: Studiekeuze blijft knelpunt, Brussel.

⁹ VDAB (2009), Studie schoolverlaters 2008-2009, Brussel.

⁵ Het gaat hier om de vacatures in het Normaal Economisch Circuit zonder Interim.

⁶ Beroepen verdwenen in de sectoren transport en expeditie, toerisme en textiel die sterk geleden hebben onder de crisis. Er kwamen ook beroepen bij zoals verkoper, landmeter en bewaker.

Meer informatie:

VDAB, Studiedienst,
Keizerslaan 11, 1000 Brussel
Tel. 02 506 15 87,
E-mail: studiedienst@vdab.be
www.vdab.be/trends/ontcijfert/

samen sterk voor werk